

Coimisiún na Scrúduithe Stáit

Scrúdú na hArdteistiméireachta, 2016

L Aidin – Ardleibhéal

(400 marc)

Dé hAoine, 17 Meitheamh – Tráthnóna, 2.00 go 5.00

A. Cuir Laidin air seo:-

Nuair a labhair an consal Rómhánach, scaoileadh leis na toscairí. Ar an turas abhaile dóibh, dúirt duine acu, darbh ainm Pacuvius, go bhféadfaidís na críocha a bhain na Rómhánaigh díobh a aisghabháil anois agus an Iodáil ar fad a chloí. Chreid sé gur chóir dóibh síocháin a dhéanamh le Hannibal in aghaidh na Rómhánach ionas go gcuirfí deireadh leis an gcogadh. Chreid na toscairí eile Pacuvius agus, nuair a shroich siad an baile, d'áitigh siad ar na saoránaigh agus ar an Seanad ullmhú láithreach le haghaidh catha mar ba léir go raibh an oiread sin deacrachtaí ag na Rómhánaigh go bhféadfaí briseadh orthu go héasca.

NÓ

B. Léigh an sliocht seo thíos agus freagair, i nGaeilge, na ceisteanna go léir ina dhiaidh:-

(*Thacaigh Sophonisba, bean chéile Syphax, Rí Numidia, leis na Cartagaigh in aghaidh na Rómhánach. Thacaigh Massinissa, taoiseach as Numidia, leis na Rómhánaigh.*)

Intranti vestibulum in ipso limine Sophonisba, uxor Syphacis, occurrit; et cum in medio agmine armatorum Massinissam insignem cum armis tum cetero habitu conspexisset, regem esse rata, genibus advoluta eius: 'omnia quidem ut posses' inquit 'in nobis di dederunt virtusque et felicitas tua: sed precor quaesoque ut hanc veniam supplicii des, ne me in cuiusquam Romani superbum et crudele arbitrium venire sinas. Si nulla re alia potes, morte me ut vindices ab Romanorum arbitrio oro obtestorque.' Forma erat insignis et florentissima aetas; itaque cum modo genua modo dextram amplectens in id, ne cui Romano traderetur, fidem posceret, propiusque blanditias oratio esset quam preces; non in misericordiam modo prolapsus est animus victoris, sed, ut est mos Numidarum in venerem praeceps, amore captivae victor captus. Data dextra in id quod petebatur, in regiam concedit.

intranti: tagraíonn sé seo do Massinissa. insignis: suaithinseach, feiceálach.
 habitus: cuma, feisteas. rata: 'ag smaoineamh'. genu: glúin. advolvo: tú féin a chaitheamh.
 omnia: cumhacht absalóideach. venia: cineáltas. supplex: achainíoch, impíoch.
 arbitrium: cumhacht. vindico: spáráilim. dextra: lámh dheas. amplector: beirim barróg ar.
 blanditiae: ag cliúsaíocht. in venerem praeceps: 'paiseanta i ngrá'.

(i)	Cé leis ar bhuail Sophonisba nuair a bhí sé ag teacht isteach sa halla?	(4)
(ii)	Cad a shíl Sophonisba a bhí in Massinissa? Cén fáth ar cheap sí a leithéid?	(9)
(iii)	Cad a rinne sí?	(6)
(iv)	Cén trí rud a deir Sophonisba a thug cumhacht absalóideach do Massinissa uirthi féin agus ar a muintir?	(9)
(v)	Cén cineáltas a impíonn sí ar Massinissa?	(9)
(vi)	Cén rud a bhí sí sásta a fhulaingt chun a mian a fháil?	(6)
(vii)	Cén chuma fhisiciúil a bhí ar Sophonisba?	(8)
(viii)	Cad a rinne sí nuair a bhí sí ag caint le Massinissa?	(5)
(ix)	Conas a d'athraigh tuin a gutha (<i>oratio</i>) nuair a rinne sí impí ar Massinissa?	(4)
(x)	Cén tionchar a bhí aige sin ar Massinissa?	(9)
(xi)	Cad a thoiligh Massinissa a dhéanamh?	(6)

2. Cuir Gaeilge ar shliocht **amháin** as Roinn **A** agus ar shliocht **amháin** as Roinn **B**: [130]

A. (i) (*Cruthaíonn lúnó fíor i gcosúlacht Aenéas agus tugann sí roinnt dá thréithe di*)

Haec ubi dicta dedit, caelo se protinus alto
misit agens hiemem nimbo succincta per auras,
liacamque aciem et Laurentia castra petivit.
tum dea nube cava tenuem sine viribus umbram
in faciem Aeneae (visu mirabile monstrum)
Dardaniis ornat telis, clipeumque iugasque
divini adsimulat capitis, dat inania verba,
dat sine mente sonum gressusque effingit euntis:
morte obita quales fama est volitare figuras
aut quae sopitos deludunt somnia sensus.

Veirgil (65)

hiems: stoirm. nimbus: scamall. succinctus: imchlúdaithe. Iliacus: Traíoch (aid.).
facies: cosúlacht. clipeum: sciath. iuba: círín cleití. gressus: siúl, modh siúil.
effingo: cóipeáilim. morte obita: 'tar éis bháis'. volito: éalaím.
sopitus: curtha chun suain. deludo: cuirim dallamullóg ar. somnium: brionglóid.

NÓ

A. (ii) (*Tá Óivid ag éagaoin go bhfuil sé tinn le linn dó a bheith ar deoraíocht i gcearn an-doicheallach den domhan*)

Haec mea, si casu miraris, epistula quare
alterius digitis scripta sit, aeger eram.
aeger in extremis ignoti partibus orbis,
incertusque meae paene salutis eram.
quem mihi nunc animum dira regione iacenti
inter Sauromatas esse Getasque putes?
nec caelum patior, nec aquis adsuevimus istis,
terraque nescio quo non placet ipsa modo.
non domus apta satis, non hic cibus utilis aegro,
nullus Apollinea qui levet arte malum.

Óivid (65)

alterius: de dhuine eile. digitis: 'sa lámhscríbhneoireacht'. Ba phobail iad na Getae agus na Sarmatae a bhain le háit deoraíochta Óivid. caelum: aeráid. adsuesco: téim i dtaithí ar. Apollinea ... arte: leigheas. levo: maolaím.

B. (i) (*Fuair na Gallaigh bua ar na Rómhánaigh in 390 R.Ch., rud a chuir iontas orthu, agus ghabh siad seilbh ar an gcathair*)

Gallos quoque velut obstupefactos miraculum victoriae tam repentinae tenuit, et ipsi pavore defixi primum steterunt, velut ignari quid accidisset; deinde insidias vereri; postremo caesorum spolia legere armorumque cumulos, ut mos eis est, coacervare; tum demum, postquam nihil usquam hostile cernebatur, viam ingressi haud multo ante solis occasum ad urbem Romam perveniunt. Ubi cum praegressi equites non portas clausas, non stationem pro portis excubare, non armatos esse in muris rettulissent, aliud priori simile miraculum eos sustinuit; noctemque veriti et ignotae situm urbis inter Romam atque Anienem consedere, exploratores circa moenia aliasque portas miserunt.

Livias (65)

obstupefactus: bhí iontas ar defixus: ina staic. caesi: marbh. lego: bailím.
cumulus: tulach. coacervo: carnaim. excubo: coimhéadaim. refero: tuairiscím.
sustineo: coinním siar. Anio: an Anio (abhainn).

NÓ

B. (ii) (Labhraíonn Cicearó go díreach le Caitilíne agus tugann sé a dhúshlán a phlean a chur i bhfeidhm)

Quae cum ita sint, Catilina, perge quo coepisti, egredere aliquando ex urbe: patent portae: proficiscere. Nimium diu te imperatorem tua illa Manliana castra desiderant. Educ tecum etiam omnes tuos, si minus, quam plurimos: purge urbem. Magno me metu liberabis, dum modo inter me atque te murus intersit. Nobiscum versari iam diutius non potes: non feram, non patiar, non sinam. Magna gratia dis immortalibus habenda est atque huic ipsi Iovi, antiquissimo custodi huius urbis, quod hanc tam taetram, tam horribilem tamque infestam reipublicae pestem toties iam effugimus. Non est saepius in uno homine summa salus periclitanda reipublicae.

Cicearó (65)

perge: 'lean ort' (seo an chéad cheann de shraith orduithe). aliquando: faoi dheireadh.
patere: a bheith ar oscailt. Manliana: 'faoi cheannaireacht Manlius'.
desidero: táim ag tnúth le. purgo: glanaim. versor: tá cónaí orm. taeter: bréan.
infestus: contúirteach. periclitator: cuirim i gcontúirt.

3. Freagair Roinn A nó Roinn B sa cheist seo:-

[90]

A.

(i) Cuir Gaeilge ar seo:-

(60)

Hannibal Sagunto capto Carthaginem Novam in hiberna concesserat, ibique auditis quae Romae quaeque Carthagine acta decretaque forent seque non ducem solum sed etiam causam esse belli, partitis divenditisque reliquiis praedae nihil ultra differendum ratus Hispani generis milites convocat. 'Credo ego vos' inquit 'socii, et ipsos cernere pacatis omnibus Hispaniae populis aut finiendam nobis militiam exercitusque dimittendos esse aut in alias terras transferendum bellum ; ita enim hae gentes non pacis solum sed etiam victoriae bonis florebunt, si ex aliis gentibus praedam et gloriam quaeremus. Itaque cum longinqua a domo instet militia incertumque sit quando domos vestras et quae cuique ibi cara sunt visuri sitis, si quis vestrum suos invisere vult, commeatum do. Primo vero edico adsitis, ut dis bene iuvantibus bellum ingentis gloriae praedaeque futurum incipiamus.' Omnibus fere visendi domos oblata ultro potestas grata erat et iam desiderantibus suos et longius in futurum providentibus desiderium.

Livias

(ii) Freagair trí cinn ar bith de na ceisteanna seo a leanas. (Tá deich marc ag gabháil le gach ceist díobh):-

(30)

- (a) Déan cur síos ar an bhfreagairt sa Róimh do thurnamh Saguntum. An raibh údar maith leis an bhfreagairt sin, dar leat?
- (b) Tabhair cuntas ar an roinnt a rinneadh ar na fórsaí Rómhánacha sa chogadh in aghaidh Hannibal mar a ndéantar cur síos uirthi agus Leabhar XXI á léamh agat.
- (c) Conas mar a d'fhreagair na treibheanna Gallacha do na toscairí Rómhánacha? Mínigh na cúiseanna leis na freagairtí sin.
- (d) Tabhair cuntas ar an bhfís a bhí ag Hannibal ar a bhealach chuig an Eabró. Cad é mar a chuaigh an fhís sin i bhfeidhm air?
- (e) Tabhair cuntas ar na difríochtaí idir an cur síos a dhéanann Polybius ar an mbealach a ghabh Hannibal trasna na nAlp agus an cur síos a dhéanann Livias.

B.

(i) Cuir Gaeilge ar seo:-

(60)

Filius huic contra, torquet qui sidera mundi:
'o genetrix, quo fata vocas? aut quid petis istis?
mortaline manu factae immortale carinae
fas habeant? certusque incerta pericula lustret
Aeneas? cui tanta deo permissa potestas?
immo, ubi defunctae finem portusque tenebunt
Ausonios olim, quaecumque evaserit undis
Dardaniumque ducem Laurentia vexerit arva,
mortalem eripiam formam magnique iubebo
aequoris esse deas, qualis Nereia Doto
et Galatea secant spumantem pectore pontum.'
dixerat idque ratum Stygii per flumina fratris,
per pice torrentes atraque voragine ripas
adnuat, et totum nutu tremefecit Olympum.

Veirgil

(ii) Freagair **trí cinn ar bith** de na ceisteanna seo a leanas. (Tá deich marc ag gabháil le gach ceist díobh):- (30)

- (a) Cén tuairim atá agat de ghníomhaíochtaí Nisus agus Euryalus? Mínigh do fhreagra agus tagairt agat do Leabhar IX.
- (b) An ndearna Veirgil léiriú ar Turnus mar laoch, dar leat? Mínigh do fhreagra agus luaigh cúis leis an mbealach a léirítear é.
- (c) An aontaíonn tú go dtugtar comharthaí soiléire i Leabhar IX de ról Julius Ascanius sa todhchaí mar cheannaire ar a mhuintir? Tabhair cúiseanna le do fhreagra.
- (d) Scríobh nótaí ar **dhá cheann ar bith** díobh seo a leanas:
Evander; Aurora; Lavinia; Parcae
- (e) Cén tuiscint atá agat ar an bhfocal Laidine 'pietas'? Déan cur síos ar **dhá** shampla de *pietas* as Leabhar IX.

4. (i) Freagair (a) **nó** (b):-

[30]

- (a) Mínigh foirmeacha na mbriathra *acciri* agus *reportent* agus tuiséal *certa* sa sliocht seo a leanas:
Aenean acciri omnes, populusque patresque,
exposcunt, mittique viros qui certa reportent
- (b) Mínigh foirm an bhriathair *irritatum* agus tuisil *elephantis* agus *rectore* sa sliocht seo a leanas:
Quidam congregatis ad ripam elephantis tradunt ferocissimum ex iis irritatum
ab rectore suo. (10)

(ii) Tabhair príomhranna **trí cinn ar bith** de na briathra seo a leanas:

ignosco; gaudeo; tollo; insto; furor. (10)

(iii) Ainmnigh meadaracht na líne seo a leanas agus marcáil na cainníochtaí:

te copias, te consilium et tuos. (10)

5. Freagair **trí cinn** de na ceisteanna seo a leanas. Ní mór ceist **amháin** ar a laghad a roghnú as Roinn A agus ceist **amháin** ar a laghad as Roinn B. Is féidir an **tríú** ceist a roghnú as Roinn A **nó** as Roinn B. (Tá cúig mharc is fiche ag gabháil le gach ceist díobh):-

[75]

A.

- (i) Pléigh na príomhthosca ba chúis le hOctáivian a bheith mar rialtóir aonair na Róimhe. Cé chomh mór agus a chabhraigh a phearsantacht lena bhua, dar leat?
- (ii) Ba bhotún mór ag Tibir é Gaius Caligula a ainmniú mar chomharba air, botún ba chúis le torthaí uafásacha. An measúnú cothrom é sin ar réimeas Caligula, dar leat?
- (iii) Tabhair breac-chuntas ar na fadhbanna móra eachtracha agus intíre a bhí ag Veaspásian ar a theacht i réim sa phríomhacht. Déan measúnú ar an gcaoi ar dhéileáil sé leis na fadhbanna sin.

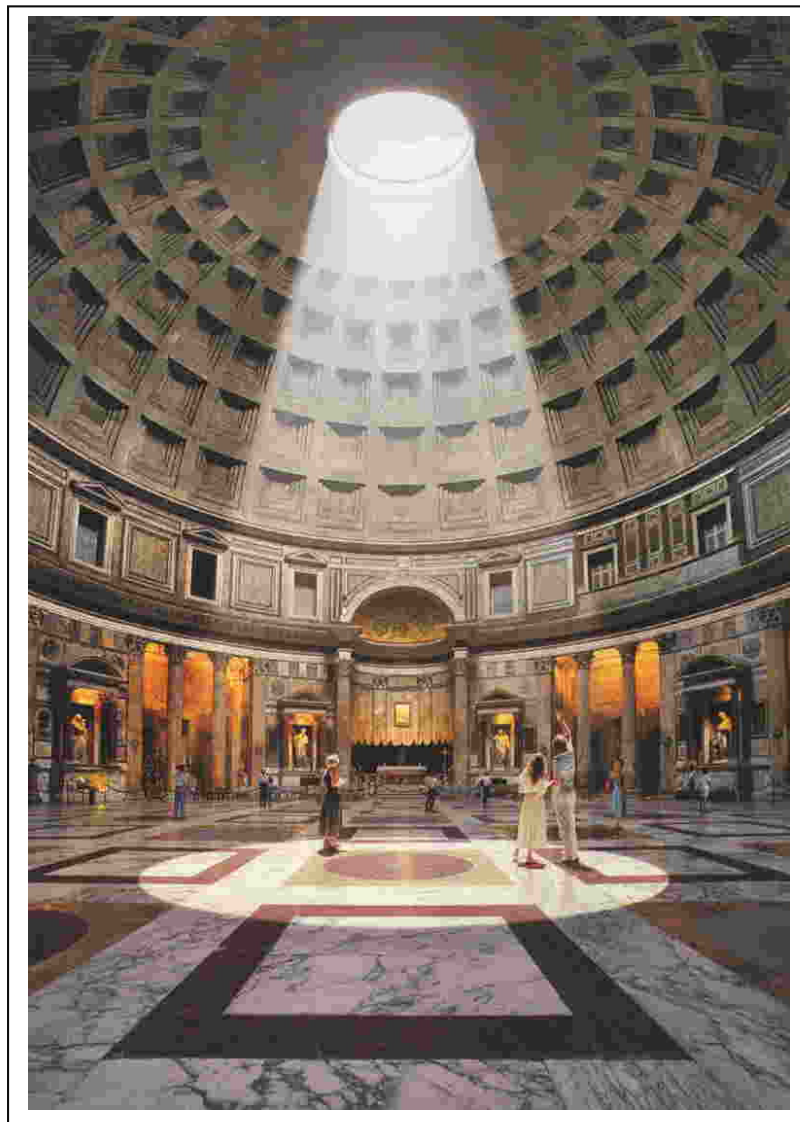
B.

- (i) Scríobh cuntas ar shaol agus ar shaothar Chicearó **nó** Óivid. Cé chomh mór de léargas a fhaighimid ar an gcúlra polaitiúil ó scríbhinní an údair a roghnaigh tú?
- (ii) Pléigh an thábhacht a bhain leis an áirse Rómhánach. Pléigh i do fhreagra an chaoi ar tógadh an áirse, an chaoi ar lean nuálaíochtaí eile di, agus an chaoi ar úsáideadh í nuair a bhí cineálacha difriúla foirgneamh á dtógáil.
- (iii) Breathnaigh ar na Fótagraif **A**, **B** agus **C** ar na leathanaigh a leanas agus freagair **dhá** cheann ar bith de na ceisteanna seo a leanas:-
 - (a) Taispeántar séadchomhartha an-cháiliúil i bhfótagraf **A**. Ainmnigh é agus pléigh a thábhacht i dtéarmaí staire, polaitíochta agus ealaíne.
 - (b) I bhfótagraf **B**, taispeántar an taobh istigh den Phainteon sa Róimh. Déan cur síos achomair ar theampaill chiorclacha Rómhánacha. Déan tagairt don Phainteon agus do theampall ciorclach amháin eile ar a laghad i do fhreagra.
 - (c) I bhfótagraf **C** taispeántar dhá phictiúr de 'bhia sráide' Rómhánach. Déan trácht ar ról sóisialta an mhodha maireachtála agus itheacháin seo. Déan ráiteas amháin faoi thábhacht pholaitiúil an aráin.

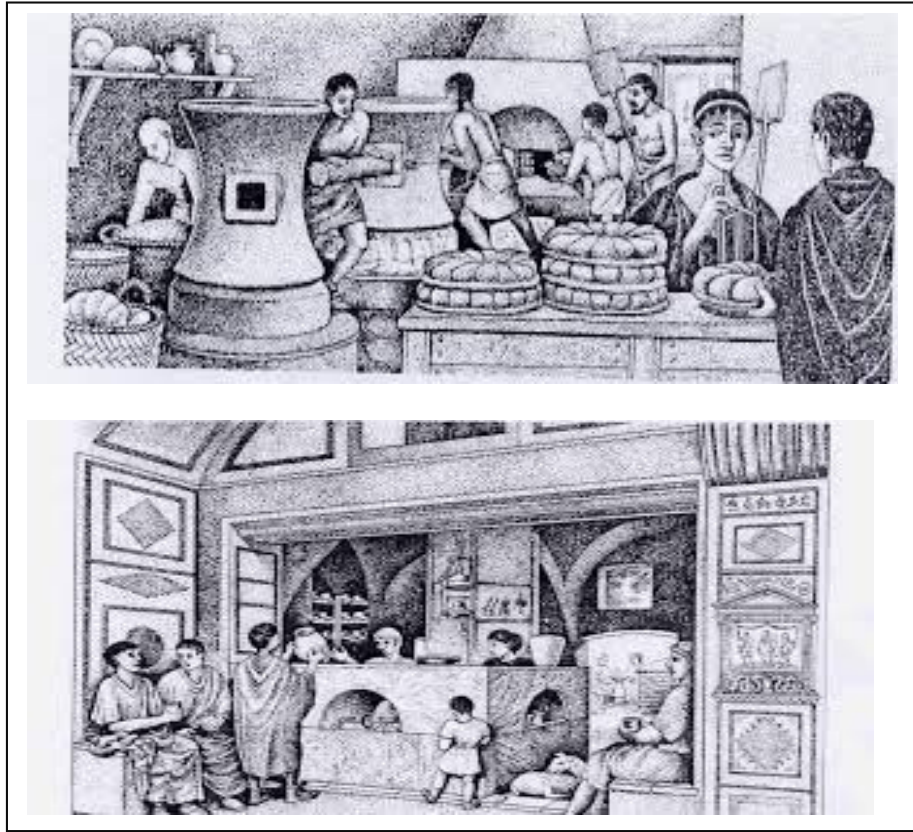
A

B

C

A: <http://whitime.cloudapp.net/>

B: http://www.accomodationsrome.com/en/Rome_History_Art_The_Pantheon.html

C: <http://www.the-romans.co.uk/work.htm>